

Stavovi studenata Sveučilišta u Zagrebu o vlastitom budućem raditeljstvu

Biber, Ema

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:638647>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Ema Biber

**STAVOVI STUDENATA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU O VLASTITOM
BUĐUĆEM RODITELJSTVU**

Diplomski rad

Zagreb, rujan, 2022.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Ema Biber

**STAVOVI STUDENATA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU O VLASTITOM
BUĐUĆEM RODITELJSTVU**

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Irena Klasnić

Zagreb, rujan, 2022.

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mog rada te se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Sažetak

Tema ovog rada su stavovi studenata o roditeljstvu. Stavovi usmjeravaju naše razmišljanje i djelovanje, a stavovi o budućem roditeljstvu uvelike određuju odluke o rađanju djece i reflektiraju se na brojne aspekte ljudskog života. Imanje djece, kako kroz povijest tako i danas, jest poželjan cilj, cilj koji predstavlja društvenu normu za odrasle pojedince. Ranija istraživanja pokazala su da se motivi zbog kojih bi netko htio postati roditeljem razlikuju od osobe do osobe te mogu biti različiti u različitim periodima njihova života. Također, oni ovise o dobi, spolu, redoslijedu djece u obitelji, razvoju bračnih odnosa, razvoju karijere, ali i o konkretnoj društvenoj atmosferi.

U sklopu ovog diplomskog rada provedeno je istraživanje čiji je cilj bio provjeriti, na uzorku studenata Sveučilišta u Zagrebu, ovisi li želja za roditeljstvom o spolu, dobi i zadovoljstvu romantičnom vezom. U istraživanju je sudjelovalo 418 studenata. Rezultati provedenog istraživanja pokazali su da ne postoji razlika u želji za roditeljstvom kod muškaraca odnosno kod žena te da želja ne ovisi o dobi ispitanika. Nadalje, rezultati indiciraju postojanje razlike između osoba koje su u romantičnoj vezi od onih koji to nisu, odnosno osobe koje su u romantičnoj vezi pokazuju veći razinu želje za roditeljstvom naspram onih koji nisu u romantičnoj vezi.

Ključne riječi: roditeljstvo, studenti, želja za roditeljstvom

Summary

In this paper, we will address students' desire for parenthood. Attitudes direct our thinking and actions and attitudes about future parenthood largely determine decisions about having children and reflect on numerous aspects of human life. Having children, both throughout history and today, is a desirable goal, a goal that is a social norm for adult individuals. Previous research has shown that the motives for wanting to become a parent vary from person to person and can be different at different periods of their lives. Also, they depend on age, gender, order of children in the family, development of marital relations, career development, but also on the specific social atmosphere.

As part of this graduate thesis, a study was conducted whose goal was to check what is the current desire for parenthood, on a sample of students at the University of Zagreb, whether the desire for parenthood depends on gender, age and satisfaction with a romantic relationship. The research involved 418 students in total. The results of the research on the desire for parenthood showed that there is no difference in the desire for parenthood in men and women. Also, that the desire does not depend on the age of the respondents, but that there are differences between people who are in a romantic relationship from those who are not. People who are in a romantic relationship show a higher level of desire for parenthood compared to those who are not in a romantic relationship.

Key words: desire for children, parenting, students

Sadržaj

1. UVOD	1
2. OBITELJ U SFERI DRUŠTVENIH PROMJENA.....	2
2.1. Obitelj kao najstarija društvena institucija.....	2
2.2. Obitelj i brak s kraja 20. stoljeća i početka 21. stoljeća.....	4
2.3. Pregled istraživanja važnosti braka kod mladih.....	5
3. RODITELJSTVO I DOŽIVLJAJ RODITELJSTVA	7
3.1. Zakonske dužnosti i odgovornosti roditelja	8
3.2. Motivacija i želja za roditeljstvom.....	9
3.2.1. Pregled dosadašnjih istraživanja motivacije za roditeljstvom mladih u RH	11
3.3. Odluka o imanju ili ne imanju djece	12
4. SUVREMENI ODGOJ KAO ODGOVOR NA DRUŠTVENE PROMJENE.....	14
5. SUVREMENO DJETINJSTVO	17
6. ISTRAŽIVANJE.....	20
6.1. Cilj istraživanja	20
6.2. Problemi istraživanja	20
6.3. Hipoteze	20
6.4. Metodologija.....	21
6.4.1. Sudionici	21
6.4.2. Mjerni instrument.....	22
6.4.3. Postupak.....	23
6.5. Rezultati	23
6.6. Rasprava.....	24
7. ZAKLJUČAK.....	27
8. LITERATURA	28
9. PRILOG	33

1. UVOD

Kroz povijest svjedočimo raznim promjenama unutar društva koje su utjecale i na kasniju izgradnju toga društva, ali i društva kakvo danas postoji. Proučavanjem literature, starijih zapisa moglo bi se reći da je upravo obitelj najstarija društvena institucija. Praćenjem razvoja obitelji prati se i razvoj društva općenito, ali i razvoj roditeljstva. Život u suvremenom društvu za sobom povlači brojne pozitivne i negativne utjecaje koji se, u ovome kontekstu, ogledaju kroz odgoj djece koja će (možda) u svojoj odrasloj dobi postati roditeljima. Bez obzira na promjene koje se odvijaju unutar društva, u određenom vremenskom razdoblju, većina ljudi se ipak odlučuje na roditeljstvo te zbog toga možemo reći kako nema sumnje da je dijete, i u tradicionalnom i u postmodernom pogledu, poželjan i vrijedan cilj kojem teži većina odraslih. S druge strane ipak svjedočimo sve kasnijem rađanju ili pak odlukama o ne imanju djece. Dok su nekada žene rađale sa 17, 18, 20 godina, a i ranije, danas se ta granica pomaknula sve do 30-ih pa čak i 40-ih godina. Prema brojnim istraživanjima (Akrap i Čipin, 2006; Petani i Babačić, 2010; Bouillet, 2014; Boneta i Mrakovčić, 2021. i dr.), razlog tome, ogleda se u fakultetskom obrazovanju, stalnoj želji za napretkom na poslu, odnosno ambicioznošću mladih, ali i kroz razmišljanje da se zbog djece gubi sloboda te da ona predstavljaju financijsko opterećenje. Radi navedenog, glavni cilj ovoga rada bio je ispitati stavove o željama za roditeljstvom kod studenata Sveučilišta u Zagrebu. Rad se sastoji od teorijskog dijela u kojem se daje povijesni pregled obitelji te kako su se struktura i položaji unutar obitelji mijenjali u skladu s društvenim promjenama. Sukladno navedenom, teorijski dio također sadrži i temeljne odlike suvremenog društva koje se ogledaju kroz roditeljstvo, odgoj i odrastanje. Empirijski dio rada nudi prikaz stavova studenata različitih fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a čiji podaci nisu pokazali značajne statističke razlike u odnosu na spol ili dob što je u suprotnosti s ranije provedenim i već spomenutim istraživanjima.

2. OBITELJ U SFERI DRUŠTVENIH PROMJENA

Autor Christensen (1964; prema Wagner Jakab, 2008) proučavanje obitelji dijeli na četiri povijesne faze. Prvu fazu obilježavaju tradicijska i religiozna vjerovanja, druga faza se bavi istraživanjem i proučavanjem pismenih izvora, a treća, koja se odvija u prvoj polovici 20. stoljeća, značajna je po tome što se pojavljuje nova znanost usmjerena na izravno istraživanje obiteljskih odnosa. Posljednja faza, koja se događa poslije pedesetih godina prošlog stoljeća, izgrađuje cjelokupni sustav znanstvenog pogleda na obitelj kroz stvaranje konceptualnih osnova ovog područja.

2.1. *Obitelj kao najstarija društvena institucija*

Za obitelj često čitamo kako predstavlja jednu od najstarijih društvenih institucija te kao takvoj možemo posvjedočiti i brojnim promjenama koje je tijekom povijesti doživjela. Najistaknutija promjena jest ona koja se odnosi na obiteljsku strukturu koja je pod stalnim utjecajem promjena na globalnom planu. No ne treba zanemariti niti one koje se odnose na podjelu rada, rodnih uloga, uloga djece, uloga očeva i majki i dr. jer su one također pod stalnim utjecajem promjena koje se događaju unutar društva, a na koje društvo svjesno ili nesvjesno utječe.

Najstarija društvena institucija u ovome radu početak će se promatrati od drevnih civilizacija Starog Istoka. Ono što je zajedničko Sumeranima, Židovima i Egipćanima jest patrijarhalno uređenje obitelji te brojnost članova obitelji. Kod Sumerana žena je bila u potpunosti podređena muškarcu, a djeca su bila na dnu obiteljske hijerarhije. U slučaju muževljeve smrti žena je preuzimala potpuno pravo nad djecom, pa čak i pravo da ih proda. Židovska su domaćinstva imala oko petnaest članova, raspoređenih u dva do tri kućanstva (Young, 2009), a glavni cilj braka bio je osigurati potomstvo zbog čega su muškarci mogli imati više žena. Kao i kod Sumerana, otac u židovskom društvu imao je bezgraničnu vlast nad djecom te ih je u slučaju nužde smio i prodavati, no za razliku od Sumerana, u izraelskoj obitelji djeci se pridavalo puno pažnje jer su ona predstavljala nasljednike koji će dalje nositi tradiciju (Young, 2009). Egipatski muškarci su također mogli imati više žena, iako je njihov brak uglavnom bio monogaman.

Za razdoblje Grčke i Rima postoje brojniji zapisi o uređenjima obitelji. Kao i u ranijim razdobljima patrijarhat je bio dominantno uređenje obitelji. Unutar grčke obitelji postojao je *kyriosa*, u prijevodu gospodar obitelji i doma, a unutar rimske obitelji javlja se

pojam *pater familias* koji označava glavara kućne religije. Kod Grka muškarci su predstavljali svoju obitelj u javnosti, dok su se djeca smatrala ispunjenjem ženine dužnosti iako je o životu djece odlučivao isključivo muškarac. Young (2009) ističe kako kod rimskih obitelji muškarci su bili ti koji su odlučivali o životu i smrti. Za razliku od žena u staroj Grčkoj, položaj žene u Rimu bio je nešto bolji. Imale su veću slobodu izlaženja i mogle su samostalno otići u kupovinu ili kazalište. Bilo je i žena koje su uživale veće slobode, no one su pripadale uglavnom visokom sloju društva (Allan, 2005).

Sve do sredine 20. stoljeća na tradicionalnu obitelj gledalo se kao na veći dio rodbinske mreže, a još od predindustrijskog razdoblja ona se tumačila kao klasična proširena obitelj temeljena na rodbinskim vezama, patrijarhatu i autoritetu muškog člana obitelji (Haralambos i Holborn, 2002). Dakako, nužno je spomenuti postojanje razlika između tadašnjeg patrijarhata i patrijarhata koji se odnosi na novije vrijeme, a koji je uslijedio nakon brojnih borba za prava žena te za njihovom željom za izjednačavanjem s muškarcima. Sukladno globalnoj strukturi obitelji u predindustrijskom razdoblju, u Hrvatskoj svjedočimo formiranju, održavanju, ali i raspadu kućnih zadruga koji se javlja polovicom 19. stoljeća. Pavličević (1989; prema Gelo, Akrap i Čipin, 2005) kućne zadruge definira kao stare, patrijarhalne ustanove u kojoj živi više obitelji i naraštaja. Također, definira ju kao ravnopravnu zajednicu rada, života, samodostatne proizvodnje i potrošnje na zajedničkom imanju kojim rukovodi demokratski izabrani starješina (Pavličević, 1989; prema Gelo, Akrap i Čipin, 2005).

U skladu s promjenama na globalnom planu, od kojih je od izuzetnog značaja prije svega industrijalizacija, s kraja 18. stoljeća i početka 19. stoljeća (Haralambos i Holborn, 2002) struktura i položaji unutar obitelji se mijenjaju. Industrijalizacijom započinje proces modernizacije društva koji zatim dovodi obitelj do brojnih ekonomskih, kulturnih, društvenih i političkih promjena, odnosno razvoja novih praksi i institucija koje se smatraju uobičajenima za suvremena društva (Haralambos, 1994; prema Gelo, Akrap i Čipin, 2005). Tvorničkim sustavom i radom izvan kuće, članovi obitelji napuštaju domove te funkcije obitelji preuzimaju druge institucije radi čega se na obitelj počinje gledati kao na potrošačku organizaciju (Ljubetić, 2006) jer ona počinje trošiti nove proizvode i usluge koje im se nude, odnosno počinju koristiti vanjske institucije koje će se brinuti za njihovo dijete (djecu).

Tijekom industrijske revolucije razvio se oblik obitelji koji je i danas u velikoj mjeri zastupljen. Riječ je o nuklearnoj obitelji koju čine dvoje odraslih ljudi koji žive u kućanstvu

zajedno sa svojom biološkom djecom, kasnije kroz razdoblja, i posvojenom djecom. Sve do sredine 20. stoljeća u nuklearnoj obitelji muškarac je imao status radnika i hranitelja, a rodna uloga žene bila je usmjerena na kućanstvo i majčinstvo (Galić, 2011). Brak je označavao vlasništvo muža nad ženom, a glavni razlog ulaska u brak bila je reprodukcija (Giddens, 1999).

2.2. Obitelj i brak s kraja 20. stoljeća i početka 21. stoljeća

Počevši od nukleusne obitelji, prati se razvoj u strukturi obitelji u suvremenom društvu, a upravo je jedna od temeljnih značajki takve obitelji (ali i društva) raznolikost u obiteljskoj strukturi, odnosno pluralizacija obiteljskih formi, uz koju vežemo još i proces individualizacije.

Scanzoni (1995; prema Maleš, 2012) pojam pluralizacije obiteljskih formi određuje kao nemogućnost određenja točne definicije obitelji zbog različitih tipova obitelji koji se pojavljuju unutar društva. Kao što je navedeno na početku ovog poglavlja, posljednja povijesna faza proučavanja obitelji izgrađuje cjelokupni sustav znanstvenog pogleda na obitelj kroz stvaranje konceptualnih osnova ovog područja. Stoga ne čudi naglašavanje Bernardesa (1997) o tome koliko su obitelji međusobno različite te kako ih se znanstvenim istraživanjima ne smije staviti pod istu definiciju u želji za izjednačavanjem. Bernardes (1997) tvrdi kako se u tom slučaju zanemaruju specifičnosti pojedinih obiteljskih struktura.

Različitost obiteljskih struktura se promatra uzimajući u obzir različite kriterije. Različiti autori ponuditi će različite podjele. Iz toga razloga Wise (2003) obiteljsku strukturu promatra kroz odnos roditelja i djece koji se odnosi na biološku ili posvojenu djecu, kroz bračni status roditelja koji su razvedeni, odvojeni ili ponovno oženjeni. Nadalje, Wise (2003) tvrdi kako obiteljsku strukturu možemo promatrati i prema broju roditelja u obitelji pri čemu razlikujemo jednoroditeljske obitelji i dvoroditeljske obitelji, ali i prema roditeljskoj seksualnoj orijentaciji misleći pritom na heteroseksualne ili homoseksualne parove. S druge strane, Maleš (2012) pak govori o posvojiteljskim obiteljima unutar kojih je samo jedan roditelj biološki roditelj, o rekonstruiranim obiteljima koje se odnose na novi brak nakon razvoda, o udomiteljskim, višegeneracijskim, slobodnim izvanbračnim obiteljima. Također spominje i samačka kućanstva, jednoroditeljske obitelji, istospolne i surogat obitelji. Za kraj autorica se dotiče obitelji u kojima jedan roditelj zbog prirode posla na duže vrijeme boravi

izvan mjesta stanovanja te kalendarske obitelji u koji dijete živi jedan dio godine s jednim roditeljem, a drugi dio s drugim roditeljem. Čak i ovom kratkom analizom podjele obiteljskih struktura jasno je definirana nemogućnost određenja točne definicije obitelji o kojoj progovaraju ranije spomenuti autori.

Razlike unutar obiteljske strukture nastaju zbog promjena koje se događaju na globalnoj razini, a koje utječu na proces individualizacije.

„U post-obiteljsku obitelj svaki član ulazi s vlastitom biografijom i interesima koje je sve teže uskladiti, jer se tradicionalne, izvanjski propisane i jasno definirane norme partnerstva napuštaju, pa su članovi primorani pregovarati i dogovarati norme zajedničkog života“
(Beck, 2001, str.177)

Sredinom 20. stoljeća unutar tradicionalnih nuklearnih obitelji ljudi su bili usmjereni na viši životni standard koji je uključivao vizualno i taktilno jasne stavke kao što su: dobro obrazovanje djece, novi automobil i sretan obiteljski život (Beck i Beck-Gersheim, 2002). Na kraju tog istog stoljeća navedene vrijednosti prevladavaju samo za starije, siromašnije ili slabije obrazovano stanovništvo (Beck i Beck-Gersheim, 2002) jer mladi, promatrajući proces individualizacije, teže profesionalnom napredovanju i materijalnom blagostanju (Maleš, 2012) kao i nezavisnosti i slobodi što ponekad dovodi do slabljenja društvenih veza (Raboteg-Šarić, Pećnik i Josipović, 2003).

Spomenuto jest uzrok stvaranju različitih obiteljskih struktura i partnerskih odnosa. Ule i Kuhar (2008; prema Boneta i Mrakovčić, 2021) tvrde da su u socijalističkom razdoblju životne putanje mladih bile slične, predvidljive, nedinamične i linearne te da su one u razdoblju tranzicije postale manje predvidljive, ali više individualizirane i pluralizirane. Pahljina (2018) tvrdi da, sukladno navedenim procesima, obitelj u klasičnom građanskom smislu gubi na značenju. No ipak, većina mladih ljudi svoju budućnost vidi u braku, a na obitelj gledaju kao na instituciju unutar koje se pojedinac na kraju odrastanja skrasi (Ule i Kuhar, 2008; prema Boneta i Mrakovčić, 2021).

2.3. Pregled istraživanja važnosti braka kod mladih

Aračić, Baloban i Nikodem (2019) u okviru Europskog istraživanja vrijednosti (EVS) na temelju longitudinalnih istraživanja analiziraju stavove o važnosti braka i obitelji. Istraživanje je pokazalo kako postoji zanemariv udio onih koji obitelj smatraju nevažnom u svome životu (Aračić, Baloban i Nikodem, 2019). Isto istraživanje pokazalo je da raste

kritičnost prema tradicionalnom braku i prihvaćanju alternativnih obrazaca partnerskog života (Aračić, Baloban i Nikodem, 2019). Većina mladih ljudi ući će u brak, na koji se gleda kao na novu životnu etapu, tek nakon što završe onu prethodnu koja se odnosi na školovanja (Potočnik 2017). U skladu s time Potočnik (2017) zaključuje kako je zapravo obrazovanje važan čimbenik koji utječe na vremenski slijed daljnjih etapa razvoja. Bouillet (2014) sukladno navedenom upotrebljava model stratificirane difuzije kojim objašnjava kako najobrazovaniji (misleći na fakultetski obrazovane pojedince) stvaraju nove koncepte koji će se kasnije proširiti i na ostale članove društva. Istraživanjem je Bouillet (2014) ustvrdila da čak 85% ispitanika smatra poželjnim miran život u krugu obitelji te da studenti iz ruralnih područja i oni koji su religiozniji imaju manje liberalne ideje u pogledu braka i obitelji od onih studenata koji žive u urbanim naseljima i/ili su manje religiozni. Istraživanjem Gvozdanović i suradnika (2019) potvrdilo se da, na uzorku mladih od 14 do 29 godina, 80% ispitanika svoju budućnost vidi u braku, a 77% sreću vidi u ostvarenju roditeljske uloge (Boneta i Mrakovčić, 2021). Slična istraživanja proveli su Bandalović (2017) na uzorku studenata Sveučilišta u Splitu i Bartolac (2013) na uzorku studenata Zdravstvenog veleučilišta u Zagrebu putem kojih dolaze do nalaza prema kojima većina prihvaća zajedničko stanovanje prije braka što je u skladu s ranije spomenutim istraživanjima. No, s druge strane, nije zanemariv ni udio ispitanika koji smatra da je živjeti nevjenčan s partnerom grijeh, što također potvrđuje i istraživanje Bouillet (2014). U oba istraživanja religioznost se pojavljuje kao značajni indikator stavova o braku i kohabitaciji, a autori smatraju kako su ispitanici razapeti između tradicionalnog poimanja braka i obitelji i neizbježne (post)modernosti koja se sve više osjeća u području obiteljskog života (Bartolac, 2013; Bouillet, 2014; Bandalović, 2017).

3. RODITELJSTVO I DOŽIVLJAJ RODITELJSTVA

Quinton (2005, prema Daly, 2008) ističe kako roditeljstvo predstavlja sve ono što roditelji rade zajedno sa svojom djecom i sve ono što djeci omogućuju, to prije svega uključuje zadaće (npr. postavljanje granica), ponašanje (npr. naklonost i pozitivna briga) i kvalitetu odnosa (pružanje emocionalne sigurnosti).

Čudina – Obradović i Obradović (2006) smatraju kako je pojam roditeljstva toliko širok da mu pri upotrebi ne možemo prepoznati pravo značenje niti smisao te mu radi toga spomenuti autori određuju četiri dimenzije, a to su sljedeće:

1. Doživljaj roditeljstva koji se odnosi na preuzimanje i prihvatanje roditeljske uloge radi kojih se mijenjaju i osobni ciljevi i vrijednosti. Navedeno Čudina-Obradović i Obradović (2006) vide u kontekstu emocionalnog i materijalnog ulaganja i ulaganja koje će se kasnije reflektirati kroz emocionalnu povezanost s djetetom te doživljajem djetetova razvoja i uspjeha. Doživljaj roditeljstva, u prvom redu, ovisi o spolu i dobi roditelja te o kvaliteti partnerskih odnosa (Lacković-Grgin, 2010).
2. Roditeljska briga, roditeljska skrb koja se odnosi na rađanje djece, zaštitu, vođenje i pomaganje te ne brigu za njihov život i razvoj.
3. Roditeljski postupci, aktivnosti i ponašanje koji se odnose na namjerne postupke i aktivnosti koje roditelj poduzima i provodi kako bi osigurao sve ciljeve.
4. Roditeljski odgojni stil koji se odnosi na emocionalne prilike roditeljstva unutar kojih se ostvaruju odnosi između djeteta i roditelja.

Brojni autori roditeljstvo stavljaju u vrh piramide ljudskih potreba jer ono zauzima ulogu u životima pojedinaca (Kenrick i sur. 2010; prema Lacković-Grgin, 2010). Mnogi autori se bave motivacijom i željom za roditeljstvom, a putem istraživanja uspoređuju tradicionalni i suvremeni pogled na roditeljstvo, ali i na obiteljski život te primjećuju kako se s vremenom mijenjaju vrijednosti koje se odnose na spomenute sastavnice. Primjerice, Čudina-Obradović i Obradović (2006) navode kako se sve češće bračni parovi odlučuju na život bez djece jer se mijenja shvaćanje o poželjnosti djece i njihovih središnjih vrijednosti u vlastitome životu. Imanje djeteta spomenuti parovi smatraju prevelikom materijalnom žrtvom zbog koje bi trebali žrtvovati i svoje vrijeme, osobne slobode, ali i osobno napredovanje (Adler, 1997, 2004; Seccombe, 1991; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006). U prilog tomu ide i istraživanje Mirowsky i Ross (2003) koji su potvrdili da pojedinci koji su postali

roditeljima imaju manje slobodnog vremena, više stresa i briga te kako su oni ponekad više depresivni i anksiozni, a Kreyenfeld i Konietzka (2017) takvo ponašanje smatraju postmodernim fenomenom. DeFrain i Olson (1999, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006) navode kako istraživanja ne pokazuju da postoje razlike u životnome zadovoljstvu između bračnih parova ili pojedinaca koji su ostvarili roditeljstvo i onih koji to namjerno nisu ostvarili jer oni to zadovoljstvo pronalaze u drugim područjima. S druge strane predstavljaju prisilno odustajanje od roditeljstva koje je određeno nemogućnošću začeca ili uspješnog završetka trudnoća, a problemi s kojima se parovi susreću upućuju na važnost imanja djeteta odnosno na postojanje snažne biološki i/ili društveno uvjetovane potrebe za samopotvrđivanjem u roditeljskoj ulozi (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Prihvatanje roditeljske uloge jedna je od najvažnijih tranzicija koje se događaju u životu odrasla čovjeka jer utječe na cjelokupni identitet pojedinca, vlastitu sliku o sebi samome, ali i način na koji pojedinac bude percipiran od strane društva (Petani i Babačić, 2010). Istraživanja (Čudina-Obradović i Obradović, 2006; Reić-Ercegovac i Penezić, 2010) su dokazala da nazočnost djeteta u obitelji mijenja ponašanje i aktivnosti roditelja, izaziva snažne pozitivne i negativne osjećaje, utječe na mišljenje, osjećanje i ponašanje roditelja, mijenja njihovu sliku o sebi. Čudina-Obradović i Obradović (2006) navode kako na doživljaj roditeljstva utječe niz čimbenika kao što su kvaliteta partnerskog odnosa prije rođenja djeteta, očekivanja od roditeljstva, podjela dužnosti i poslova nakon rođenja djeteta, značajke roditelja prije rođenja djeteta, ali i značajke djeteta. Dakle, navedeno se može povezati s ranije spomenutim istraživanjima koja progovaraju o većoj razini stresa i umora kod roditelja, posebice kod onih koji to tek postaju. Spomenuto dalje utječe i na prve snažne i trajne osjećaje koji se odnose na ugroženost roditeljske kompetencije i zadovoljstva (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

3.1. Zakonske dužnosti i odgovornosti roditelja

UN-ova Konvencija o pravima djeteta (u daljnjem tekstu: konvencija) predstavlja prekretnicu u pogledu na dijete. Konvencija pristupa djetetu kao subjektu s pravima te predstavlja važan čimbenik koji utječe na vladine reforme obiteljske politike. Po pitanju roditeljstva, Konvencija premješta naglasak s roditeljskog autoriteta na roditeljsku odgovornost te *„predviđa da obitelji pruže osnovno demokratsko iskustvo za svakog pojedinog člana, uključujući i djecu“* (Daly, 2008, str. 21). Doek (2004 prema Daly, 2008) ističe kako unutar Konvencije postoje dvije ključne poruke o roditeljskim odgovornostima.

Jedna se odnosi na roditeljsku primarnu odgovornost za odgoj, rast i razvoj djeteta te utvrđuje da najbolji interesi djeteta trebaju biti njihova najvažnija briga. Prema Konvenciji roditelji trebaju djeci pružiti usmjeravanje i vođenje u ostvarivanju prava, odnosno trebali bi olakšati djetetovo ostvarivanje autonomije te im unutar svojih sposobnosti i financijskih mogućnosti osigurati pravo na životni standard koji je primjeren djetetovom tjelesnom, mentalnom, moralnom, socijalnom i duhovnom razvoju (Daly, 2008). U skladu sa svim navedenim Konvencija od država potpisnica zahtijeva poduzimanje zakonodavnih, socijalnih i ostalih mjera koje mogu potaknuti i olakšati roditeljima djelovanje u skladu s obavezama da postupaju sukladno najboljem interesu djeteta čime države imaju sekundarnu odgovornost garantiranja i promicanja prava djeteta. Sukladno navedenim odrednicama UN-ove Konvencije o pravima djeteta Campion (1995 prema Daly, 2008) na uvid daje sveobuhvatan pregled dužnosti i odgovornosti roditelja, ali navodi kako ne postoji univerzalno slaganje oko istih. Predstavljene dužnosti i odgovornosti su sljedeće:

- Pružanje osnovne skrbi, zaštita i njegovanje djeteta do odgovarajuće dobi
- Osiguravanje sigurnosti djeteta
- Pružanje vodstva i ograničenja
- Omogućavanje stabilnosti
- Poštivanje zakona i pridonošenja društvenoj sigurnosti
- Pridonošenje ekonomskom prosperitetu nacije
- Omogućavanje djetetovog intelektualnog, emocionalnog i društvenog razvoja

Dalo bi se zaključiti kako se danas na dijete gleda kao na subjekta s pravima – roditelj je pred zakonom odgovoran za svoje postupke prema djetetu i svako ugrožavanje prava djeteta donosi određene sankcije, dakle, država je ta koja djetetu jamči uživanje tih prava (Maleš, 2012). Radi navedenog takva pozicija djeteta premješta odgoj iz privatne, obiteljske, u javnu sferu te ono postaje predmetom javne politike (Maleš, 2012).

3.2. *Motivacija i želja za roditeljstvom*

Iako je motivacija za roditeljstvo bila zanemarena u znanstvenoj literaturi, istraživačka iskustva upućuju na to da je ljudima teško verbalizirati razloge zbog kojih žele imati djecu (Lacković-Grgin i Vitez, 1997). Spomenuto Lacković-Grgin i Vitez (1997) vide kao potrebu da ljudi daju socijalno poželjne odgovore djelomično i iz razloga podložnosti grupnim normama. Isto tako, motivacija za roditeljstvo predstavlja intimno područje o kojem

neki ljudi nerado govore (Lacković-Grgin i Vitez, 1997) te iz tog razloga autori tvrde kako se motivacija za roditeljstvom ne može objasniti nekim univerzalnim motivom. Rabin je 1965. godine istraživanjem došao do četiri kategorije motivacije (Lacković-Grgin i Vitez, 1997). Altruistička, fatalistička, narcistička i instrumentalna motivacija nazivi su koji određuju što roditelji očekuju od djece, kakve im potrebe oni zadovoljavaju. Altruistička motivacija usmjerena je na pružanje ljubavi i zaštite, brigu i sklonost prema djeci dok ostale navedene motivacije na dijete gledaju kao na nešto korisno. Fatalističku motivaciju povezujemo s generativnošću jer se putem nje na reprodukciju gleda kao na produžetak vrste. Kao što i sam naziv govori, narcistička motivaciju povećava vrijednost roditelja, a putem instrumentalne dijete služi kao sredstvo kojim će se postići određeni cilj (Petani i Babačić, 2010). Petani i Babačić (2010) također tvrde, osvrćući se na motivaciju, da sam proces formiranja motivacije za roditeljstvo počinje vrlo rano te da je složen, dugotrajan i ne sasvim razjašnjen. Postoji bezbroj motiva zbog kojih bi netko želio postati roditeljem, no oni se razlikuju od osobe do osobe te mogu biti različiti u različitim stadijima njihova života. Petani i Babačić (2010) tvrde kako motive nužno razlikovati po njihovoj snazi, osviještenosti ili usmjerenosti na sebe (Petani i Babačić, 2010). Nadalje, i rezultati pojedinih empirijskih istraživanja pokazuju da se motivi mijenjaju ovisno o spolu, broju i redoslijedu djece u obitelji (Miller i Pasta; 1994 prema Lacković-Grgin i Vitez, 1997). Također, istraživanja pokazuju da motivacija za roditeljstvo ovisi o razvoju bračnih odnosa, razvoju karijere, ali i o konkretnoj društvenoj atmosferi (Lacković-Grgin i Vitez, 1997). Osim Rabina svoje viđenje motiva za roditeljstvo nude i Morgan i Berkowitz King (2001) s tri grupe motiva za roditeljstvo. Oni ih dijele na biološke, društvene i racionalne motive. Biološki predstavljaju genetsku predispoziciju čovjeka da želi imati dijete (Morgan i Berkowitz King, 2001) što i ranije spomenuta istraživanja koja roditeljstvo vide kao poželjan cilj kojem i dalje teži većina mladih ljudi. Društvene motive Morgan i Berkowitz King (2001) ogledaju kroz populacijsku (antipopulacijsku) politiku društvenih institucija koji su onda uvelike povezani i s racionalnim motivima koji se odnose na ekonomski aspekt imanja djece.

S obzirom na široku paletu motiva radi kojih bi netko želio postati roditeljem Petani i Babačić (2010) navode kako je važno da te motive razlikujemo po njihovoj snazi, osviještenosti ili usmjerenosti na sebe.

U idućim poglavljima biti će prikazana istraživanja motivacije za roditeljstvom. Iako je došlo do značajnog opadanja zamisli da je roditeljstvo iznimno važno, kao što je i ranije navedeno, još uvijek većina mladih odraslih osoba očekuje da će postati roditelji te da će ih

roditeljstvo ispuniti zadovoljstvom jer ono i dalje zauzima bitnu ulogu u životima pojedinaca. (Schaie i Willis, 2001).

3.2.1. Pregled dosadašnjih istraživanja motivacije za roditeljstvom mladih u RH

A) Petani, R. i Babačić, A. (2010) – Motivacija za roditeljstvom kod studenata Sveučilišta u Zadru

Uzorak sudionika ispitivanja su činili studenti Sveučilišta u Zadru, njih 170, 68,24% studentica i 31,76% studenata. Uz upitnik o sociodemografskim podacima autori su se koristili i obrascem koji su činila pitanja o zadovoljstvu ljubavnom vezom i obiteljskim životom. Nadalje, koristili su se Skalom motivacije za roditeljstvom (Lacković-Grgin i Vitez, 2002) te Loyolom skalom generativnosti (McAdams i de St. Aubin; 1992 prema Lacković-Grgin, 2002).

Rezultati istraživanja na skali motivacije za roditeljstvom pokazali su da je altruistička motivacija izraženija na uzorku u odnosu na ostale mjerene motivacije, odnosno istraživanje potvrđuje da studenti koji su zadovoljni partnerskim odnosom smatraju djecu smislom života. Također, o altruističkim motivima više izvješćuju i studenti koji procjenjuju da su zadovoljni trenutnim obiteljskim životom. U skladu s time istraživanje pokazuje da zadovoljstvo obiteljskim životom najveći obrazac povezanosti ima s altruističkom motivacijom, a tek nakon s produženjem obiteljske loze i fatalističkom motivacijom. Nadalje, provedeno istraživanje pokazuje kako studenti druge godine najmanje smatraju da djeca doprinose stabilnosti braka i da učvršćuju brak, dok apsolvanti smatraju da djeca mogu zbližiti bračne partnere, no također se pokazalo da efekt partnerskog statusa nije relevantan kao prediktor motivacije za roditeljstvom.

B) Reić-Ercegovac i I., Kardum, G. (2012) – Stavovi prema braku i motivacija za roditeljstvom kod studenata.

Cilj ovog istraživanja bio je provjeriti kakvi su stavovi studenata prema braku i roditeljstvu te kakva je pritom uloga važnosti vjere u njihovom životu. U istraživanju je sudjelovalo 318 studenata Sveučilišta u Splitu, od čega je 11,9% studenata i 87,7% studentica. Autori su se koristili Skalom stavova prema braku (Kinnard i Gerrard, 1986), Upitnikom želje za roditeljstvom (Rholes i sur., 1997) te prilagođenom inačicom Skale motivacije za roditeljstvom (Bell i sur., 1985). Rezultati istraživanja pokazali su da je studentima najbliža fatalistička i instrumentalna motivacija. Fatalističkom motivacijom autori

su definirali roditeljstvo kao nešto prirodno i neizbježno u životu pojedinca, kao smisao života. Za instrumentalnu motivaciju autori navode kako je u ovome istraživanju višefaktorska, odnosno odnosi se na roditeljstvo kao na nastavak obiteljske loze ili kao na čimbenik stabilnosti i održavanja braka.

3.3.Odluka o imanju ili ne imanju djece

Kao što je ranije već bilo spomenuto djeca su poželjan i vrijedan cilj, a imanje djece jest društvena norma za odrasle pojedince te je ono hvale vrijedno i poželjno u mnogim društvima (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). No, prije svega valja spomenuti kako, prema istraživanjima, odrasli koji svojevolumno nemaju djece nisu ništa manje zadovoljni svojim životom (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Na roditeljstvo u tridesetim i četrdesetim godinama najčešće će se odlučiti ono zrelo stanovništvo koje se posvetilo stjecanju višeg akademskog statusa i zahtjevnim karijerama (Berk, 2008, Akrap, 2011). Berk (2008) tvrdi kako se na kasnije rađanje odlučuju žene koje su fakultetski obrazovane što u nekoj mjeri potvrđuje i Akrap (2011), a kao razlog tomu navodi diskriminaciju i nejednake uvjete rada s kojima se ponekad susreću. No Akrap (2011) ističe kako u novije vrijeme rađanje odgađaju i žene koje rade poslove gdje je potrebna manje obrazovana ženska radna snaga. Također, sukladno istraživanjima (Berk, 2008) moguće je da se za kasnije osnivanje obitelji odlučuju one žene koje su bile jedina ili prvorođena djeca čiji su roditelji poticali nezavisnost i postignuća, a nalazi istraživanja pokazuju da njihov udio u postmodernom društvu raste te u skladu s time, udio onih roditelja koji zbog vjere ili nekog drugog razloga žele imati što ranije djecu, pada. Berk (2008) navodi neke izraženije prednosti i nedostatke koje navode današnji roditelji. Kao prednost roditelji navode davanje i primanje topline i nježnosti, uživanje u poticajima i zabavi koju dijete unosi u život, prihvaćanje društva kao odgovornog i zrelog člana zajednice te ostvarivanje osjećaja postignuća zbog pomaganja djetetu tijekom odrastanja, Roditelji isto tako navode da kao prednost vide i činjenicu da će potomstvo nekada moći pomoći roditeljima u poslu ili biti dodatan izvor prihoda jednom kada počnu raditi te da će netko moći nastaviti njihovo djelo nakon smrti. S druge strane isti ti roditelji kao nedostatak roditeljstva vide gubitak sloboda i privatnosti te smanjeno vrijeme za partnera, a sukladno tome i preopterećenost ulogama jer je ponekad zahtjevno uskladiti obiteljske i poslovne obaveze. Ne treba zanemariti niti financijsku zahtjevnost koji imanje djeteta iziskuje. Sljedeći nedostaci ogledaju se kroz brigu za

zdravlje, sigurnost i dobrobit, odgajanje u svijetu punom kriminala, ratova i loše društvene situacije te strah da će djeca iz nepoznatog razloga postati loša. Navedeno se može povezati s ranije spomenutim motivacijama za roditeljstvo jer su roditelji između ostalog naveli i želju da netko postoji i nakon njihove smrti, ali i želju za toplim i nježnim odnosom. S druge strane, najveći gubitak vide u financijskom opterećenju i gubitku slobode.

Odluka o imanju ili ne imanju djece jest psihološki rezultat svih prethodnih utjecaja koji su navedeni. Također, ono ovisi i o percepciji pojedinca o vrijednostima i sposobnosti postizanja tih vrijednosti te cijeni koju je za to postizanje nužno platiti (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

4. SUVREMENI ODGOJ KAO ODGOVOR NA DRUŠTVENE PROMJENE

Djeca odrastaju pod utjecajem različitih promjena koje pogađaju društvo, a na temeljima toga nastaju i novi, mnogobrojni odgojni modeli. Dencik (1989) tvrdi da se, upravo zbog navedenih razloga, prilikom odgajanja iskustva starijih ne mogu uzimati u obzir već se javlja potražnja za novima načinima odgajanja. Dakle, ideja po kojoj bi djeca trebala ispasti nalik roditeljima, koji su im modeli, više nema smisla (Dencik, 1989). Uzimajući u obzir sve promjene koje se događaju u okolini i društvu, različite temperamentne i osobine pojedinaca, različite stavove i vrijednost jasno je kako ne postoji jednostavni i sažeti odgovor na pitanje kako odgajati vlastito dijete.

Novija istraživanja ukazuju na to kako su suvremene paradigme o razvoju djeteta uništile ideju o dječjoj poslušnosti, a afirmirale ideju o dječjoj odgovornosti jer se danas stavlja naglasak na razvoj nezavisnosti unutar koje je dijete izrazito slobodno biće (Raboteg-Šarić, Pećnik i Josipović, 2003), a od roditelja se očekuje da učine pomak prema odgovornosti, kreativnosti i kritičnom mišljenju (Maleš, 2012) te da dopuste djetetu da ostvari svoj puni potencijal. Kako bi to roditelj uopće mogao uspjeti nužno je da dijete vidjeti kao aktivno, kompetentno i sposobno biće te odbaciti sliku pasivnog primatelja utjecaja i različitih modela (Maleš, 2012). Govoreći o novoj poziciji djeteta kao subjekta s pravima nameću se i zahtjevi za drugačijim odgojnim postupcima pa za primjer možemo promatrati pristup pozitivne discipline koji kreće od poštivanja prava djeteta, razvojnih potreba te najboljeg interesa djeteta kao i od razvijanja samodiscipline, odgovornosti i prosocijalnog ponašanja (Maleš, 2012). Promatrajući pozitivnu disciplinu kao dio pozitivnog ili konstruktivnog roditeljstva Pećnik (2008; prema Maleš, 2012) navodi četiri ključna elementa koja trebaju biti zastupljena u roditeljstvu, a to su: njega, strukturiranost roditeljstva (postavljanje granica), prepoznavanje djetetovih potreba i osnaživanje djeteta. Juul (2008; prema Maleš, 2012) u svoj koncept također uključuje prepoznavanje djetetovih potreba, ali i roditeljski autoritet, međusobni dijalog, zanimanje za dijete te uključenost u njegov život.

Ciljevi suvremenog roditeljstva dijete stavljaju u fokus, a prema Brajši (1995) to su: uključivanje djeteta u širi interpersonalni sustav kao i u interpersonalnu cirkularnost uže obitelji i šire društvene zajednice što doprinosi odgoju djeteta za kvalitetne interpersonalne odnose. Dalje, Brajša (1995) kao suvremene ciljeve navodi učenje djeteta kvalitetnoj interpersonalnoj komunikaciji te interpersonalno prilagođavanje.

Za mnoge roditelje odgoj djece predstavlja zbunjujući posao, ali i izazov. U moru teorija i modela njihova je dužnost načiniti odabir. Većina suvremenih autora slaže s idejom da je zadatak roditelja postavljanje granica i osiguravanje okruženja unutar kojeg će ono stjecati važne životna vještine, a to pretpostavlja pružanje prilika djetetu da u svakodnevnim situacijama donosi odluke, rješava probleme i uči se odgovornosti (Maleš, 2012). Maleš (2012) nadalje navodi tri tipa roditelja, a to su oni koji smatraju da su zabranom tjelesnog kažnjavanja izgubili roditeljski autoritet, drugi tip roditelja su oni koji su demokratske odnose zamijenili pretjeranom popustljivošću, a naposljetku spominje i one roditelje koji su uzeli sudbinu djeteta u svoje ruke – organiziraju djeci dan, ispunjavaju ga obavezama, uz stalno nadgledanje i ne davanje mogućnosti razvijanja samostalnosti. Upravo Honore (2009) progovara o trećem tipu roditelja koji u današnje vrijeme često dijete odgajaju radi vlastitog uspjeha ili u želji da pruže djetetu sve ono čega je njima kroz djetinjstvo manjkalo odnosno zaštićuju djecu i smanjuju mogućnost rizika radi čega se razvijaju pojedinci koji nemaju vlastite ciljeve, a ni poduzetan duh već su se skloniji prikloniti onim nametnutim od strane roditelja. Sve navedeno utječe na društvene vrijednosti jer pa se prikladnijom opcijom čini život bez djeteta - jer ona sve više postaju teret, radi čega i natalitet pada (Honore, 2009). Buckingham (2000; prema Šagud, 2014) tvrdi kako se djetinjstvo prikazuje kao kontinuirani napor odraslih da preuzmu kontrolu nad djetinjstvom i nad svime što djetinjstvo predstavlja preuzimajući tako kontrolu nad djecom, ali i vlastitim djetinjstvom za kojim žale. Carl Honore (2009) ovakav tip roditeljstva naziva helikopter roditeljstvom ili hiperroditeljstvom, a definira ga kao pretjerano oblijetanje roditelja oko djece. Osim hiperroditeljstva druga temeljna značajka suvremenog djetinjstva jesu i *djeca potrošači*, odnosno konzumerizam koji se utkao duboko u korijenje različitih kultura svijeta. Dakako, valja spomenuti kako autori, prije svega Honore, nude općenitu sliku djetinjstva i odgoja, ne uzimajući u obzir različite kulture svijeta.

Milić (2007) zbog brojnih izazova koji su stavljeni pred roditelje navodi četiri situacije prema kojima možemo promatrati proturječnost suvremenog roditeljstva. Kao prvu situaciju navodi roditeljstvo između moći i bespomoćnosti jer, iako su sa svih strana zatrpani preporukama i savjetima, dolazi do osjećaja bespomoćnosti zbog suočavanja s društvenim očekivanjima. Nadalje, predstavlja roditeljstvo između individualizacije i profesionalizacije jer je moguće, da se pod utjecajem različitih vanjskih faktora, roditelji ne uspiju prilagoditi društvenim očekivanjima, a roditeljstvo to mogu doživjeti kao vlastitu samorealizaciju. Sljedeću proturječnost suvremenog roditeljstva Milić (2007) vidi unutar represije i

tolerancije, a ponovno pod utjecajem vanjskih faktora zbog kojih se roditelji mogu naći u dilemi u koji način djelovati, kako i koliko tolerirati ponašanje djeteta. Posljednju proturječnost vidi kao sukob između romantičarske ideologije samoostvarenja i žrtvovanja gdje može doći do konflikta između očekivanja roditelja i ograničenja koja im se postavljaju radi čega svoj odnos prema djeci mogu shvatiti kao stalnu napetost i pregovaranje, a sve u svrhu prilagođavanja demokratskom društvu pri čemu zadovoljstvo roditeljstva nestaje.

Ljubetić (2011) navodi kako se postmoderna obitelj kreće u smjeru sve većeg zadovoljenja potreba roditelja jer im se pruža više mogućnosti u osobnom, profesionalnom i socijalnom životu, a Haralambos i Heald (1994, str. 339) daju moto postmodernog roditeljstva: „*moj posao je moj život*“ te navode kako se danas ruše čvrste granice između obitelji i realnog svijeta. U virtualnom okruženju uredi se sve češće prebacuju u obiteljsko okruženje gdje karijera postaje imperativ (Haralambos i Heald, 1994).

„Očito je da je današnji odgoj postao vrlo zahtjevan i, osim što traži od roditelja odricanje, vrijeme, strpljenja i razumijevanje djeteta, traži određena znanja i vještine. Teško je udovoljiti zahtjevima suvremenog odgoja ako se roditeljska znanja i vještine temelje na nasljeđu vlastitih roditelja. Kompetentan roditelj poznaje razvojne potrebe djeteta, pruža kvalitetan odgoj, za odabrati, za svoje dijete, odgovarajuće izvanobiteljske utjecaje, shvaća važnost i sposoban je za razvijanje partnerstva s onima koji izvan obitelji skrbe o njegovom djetetu, odgajaju ga i obrazuju.“ (Maleš, 2012, str. 15)

5. SUVREMENO DJETINJSTVO

U radu smo se već susreli s pojmom potrošačke obitelji koji se pojavljuje u predindustrijskom i industrijskom razdoblju, a nove dimenzije poprima u razdobljima nakon zbog zauzetosti majke i oca poslom. Iz istog razloga javljaju se novi čimbenici socijalizacije kao što su tehnologija, elektronika i masovni mediji, ali i ulica, a smanjuje se utjecaj obitelji, škola i crkva (Nikodem, Aračić, 2005) pa Milić (2007) tvrdi da je teorije o primarnoj socijalizaciji djeteta unutar obitelji nedostatna.

Neophodno je za spomenuti Bronfenbrennerovu teoriju ekoloških sustava koja predstavlja srž promatranja različitih utjecaja na dijete kroz nekoliko sustava, a to su: mikrosustav, mezosustav, egzosustav i makrosustav. Bronfenbrenner je okolinu zamislio kao više povezanih struktura, obuhvaćajući i nadilazeći dom, školu i susjedstvo u kojima djeca provode svoje svakodnevne živote. Bronfenbrennerov ekološki model razvoja stavlja dijete u središte, dok se najbliže djetetu nalazi mikrosustav, nakon njega mezosustav, zatim egzosustav i na kraju makrosustav (Vasta i sur., 1998). Navedeni sustavi su u većoj ili manjoj mjeri u interakciji s djetetom te na njega utječu. Dijete je socijalni akter koji sukonstruira vlastita znanja, uvježbava vještine, stječe ključne kompetencije, među kojima i kompetenciju za samostalno odlučivanje i odgovornost za vlastiti razvoj (Bašić, 2012). Shvaćanje djeteta kao socijalnog aktera uključuje njegova prava, ali i dužnosti, odgovornost za koju ono – baš zbog toga što je dijete – ne može imati, a Prout (prema Marković, 2007) to vidi kao nestajanje djetinjstva. Jull i Helle (2005; prema Bašić, 2012) navode da je djetinjstvo zapravo ustanovljeno pretpostavkom granice između djetinjstva i odrasle dobi, i ta je granica štitila djetinjstvo kao doba razvoja, kao doba oslobođeno odgovornosti za osobni razvoj i socijalne odnose. Postman (2006; prema Bašić, 2012) se kritički osvrće na medije i njihov utjecaj zbog kojeg se brišu granice između djetinjstva i odrasle dobi. Praćenje medija ne zahtijeva nikakvu poduku, ne zahtjeva od djeteta da kritički promišlja već se pred njega pružaju gotove činjenice koje mu ne ostavljaju mogućnost vlastite prerade podataka. Mediji, stavljajući naglasak na TV, mobitel, laptop ili tablet ne dijele publiku prema njezinoj dobi, a time djeca na jedan način gube svoju zaštićenost i nedužnost što Bašić (2012) navodi da kao posljedicu ima fiziološko i psihološko ubrzanje dječjeg razvoja. Lahikainen, Mälkiä i Repo (2017; prema Erdeš Babić, 2022) navode kako izloženost sve većem broju novih medija u kombinaciji s individualiziranim načinom života, stavljajući naglasak na smanjenje zajedničkog provedenog vremena, povećava rizik izolacije članova obitelji. Radi navedenog

djeca su rijetko među djecom, bez nazočnosti odraslih osoba. S druge pak strane djeca ostaju sama doma kod kuće i provode sate i sate pred televizijom, laptopom, tabletom, mobitelom ili uz video igrice. Komercijalno motivirana kulturna industrija mijenja karakter dječje igre i nameće mu naputke i modele dječjeg ponašanja, a kao primjer navedenog Bašić (2012) navodi popularne lego kocke koje su u početku nudile mogućnost kreativnog izražavanja dok danas uz svako pakiranje lego kocaka dolazi i uputa za slaganje (Lego City, Lego Minecraft, Lego Technic i dr.).

Sve navedeno zasigurno utječe i na dječju igru. Zagorac (2006) zaključuje kako je igra slobodna i neobavezna koja ne bi trebala biti određena prostornim i vremenskim uvjetima te time ističe iznimnu važnost dječje igre. U dječjem svijetu, igra predstavlja i poticaj i aktivnost i nagradu: ona je sama sebi svrha i nagrađuje se igrom, no smještena u sferu kulture odraslih, igra postaje ‘vježba’ (učenje kroz igru, igrom do znanja) i biva nagrađena nečim vanjskim, zamjenom za izvornu ugodu (Bašić, 2012; Erdeš Babić, 2022) No danas se sve češće susrećemo s tezama kako igra više nije smještena u područje djetinjstva već se ne nju gleda kao na uvježbavanje vještina koje će djetetu trebati kada ono naraste.

„Iz kulture suvremenog djeteta nestaje prostor za dječju igru, a zamjenjuju ga zatvoreni i specijalizirani prostori: igraonice, dvorane za sportske aktivnosti, diskoteke za vrtičku djecu, intelektualni programi učenja za malu djecu, škole stranih jezika. Ukratko, vrijeme malog djeteta postaje preplanirano već od prvih koraka i sve više prati dnevni, tjedni i mjesečni ritam zaposlenih odraslih.“ (Bašić, 2012, str. 11)

Upravo spomenuto potvrđuje ranije spomenutu ideju o nestajanju djetinjstva, brisanju granice između slobodne igre i budućeg rada te se prema Zagorac (2006) uvježbavaju aktivnosti koje će dijete preuzeti kada više ne bude dijete.

Promatrajući navedene utjecaje na dijete, karakteristike suvremenog djetinjstva te povezujući ih s Bronfenbrennerovom teorijom ekoloških sustava možemo zaključiti kako obitelj koja se nalazi unutar mikrosustava kao primarni i temeljni utjecaj na dijete gubi na značaju te joj se u mikrosustavu pridružuju i mediji koji postaju sve lakše dostupni.

Carl Honore u svojoj knjizi Pod pritiskom: spašavanje djece od kulture hiperroditeljstva (2009) nudi prikaz djetinjstva danas: dijete ode u vrtić ili školu, vrati se kući ili čak niti to ne, nego odmah odlazi na trening, na dodatnu nastavu iz nekog stranog jezika ili matematike, biologije – roditelj različitim aktivnostima brigu preusmjerava na različite institucije i time ispunjava djetetov dan. To je jedan od vidljivih uzroka komercijalizacije

djetinjstva. Pri navedenome je količina vremena provedena u obiteljskom okruženju minimalna zbog čega je dijete u nemogućnost stjecanja i učenja osnovnih socioemocionalnih interakcija. Roditelji su toliko okupirani dječjim uspjehom, žele stvoriti savršeno dijete i/ili ispuniti vlastite dječje želje, odnosno ispraviti ono što misle da je njima kroz djetinjstvo bilo uskraćeno. Autor uvelike objašnjava način na koji funkcionira većinski udio djece u Sjedinjenim Američkim Državama, no ne možemo reći da je situacije unutar Europe mnogo drugačija. Iz spomenutog valja izuzeti zemlje trećeg svijeta, manjinske kulture, plemena, a u nekoj mjeri i siromašnija kućanstva koja nemaju mogućnosti pružiti djeci „suvremeno djetinjstvo“ u punom obujmu.

6. ISTRAŽIVANJE

6.1.Cilj istraživanja

Cilj istraživanja bio je ispitati stavove studenata Sveučilišta u Zagrebu o vlastitom budućem roditeljstvu te razlike s obzirom na spol, dob te zadovoljstvo romantičnom vezom.

6.2.Problemi istraživanja

1. Postoji li spolna razlika u želji za budućim roditeljstvom kod studenata Sveučilišta u Zagrebu?
2. Postoji li dobna razlika u želji za budućim roditeljstvom kod studenata Sveučilišta u Zagrebu?
3. Postoji li povezanost želje za roditeljstvom sa zadovoljstvom romantičnom vezom, duljinom romantične veze, dobi i godinom studija kod studenata Sveučilišta u Zagrebu?

6.3.Hipoteze

U skladu s ciljem i problemima istraživanja postavljene su tri hipoteze.

H1. Na temelju dosadašnjih istraživanja očekuje se da će žene u većoj mjeri pokazati želju za roditeljstvom.

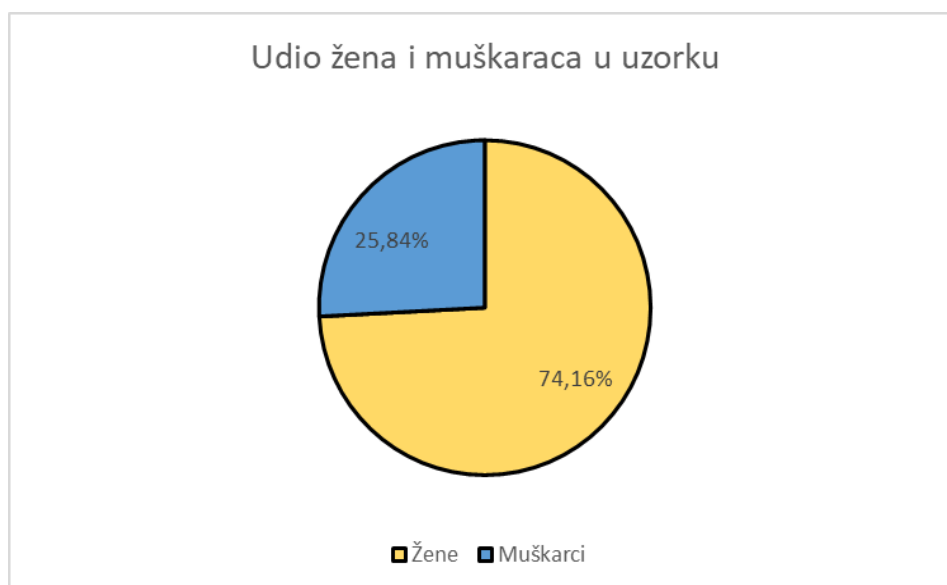
H2. Stariji ispitanici će iskazati jasniju želju za imanjem djeteta.

H3. Postoji pozitivna povezanost želje za roditeljstvom sa zadovoljstvom romantičnom vezom, duljinom romantične veze, dobi i godinom studija.

6.4. Metodologija

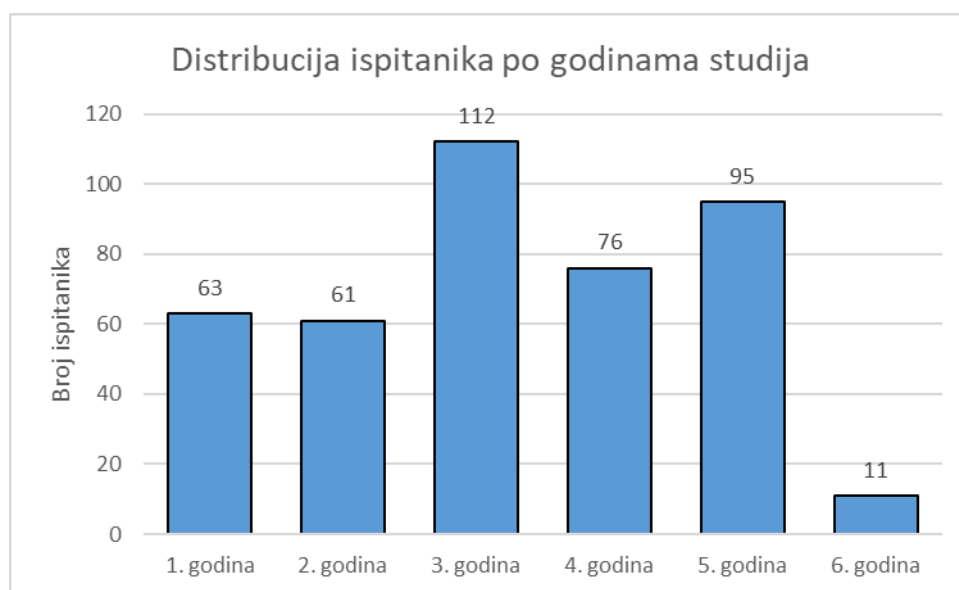
6.4.1. Sudionici

Istraživanje je obuhvatilo prigodan uzorak redovnih studenata Sveučilišta u Zagrebu. U istraživanju je sudjelovalo 430 studenata u dobi od 19 do 28 godina. Iz daljnje analize podataka izostavljene su osobe koje nisu u potpunosti odgovorile na pitanja te je u daljnu obradu podataka bilo uključeno 418 studenata. Prema tome, upitnik je ispunilo 310 žena te 108 muškaraca što na pokazuje slika 1.

Slika 1. Udio žena i muškaraca u uzorku

Prosječna dob sudionika bila je 22,1 godina ($SD = 1,94$). Najviše sudionika bilo je s treće godine studija (26,8%), a najmanje sa šeste godine studija (11, 2,6%) (slika 2). Jednak broj sudionika bio je trenutno u romantičnoj vezi ($n_1 = 209$), kao i onih koji nisu bili u vezi ($n_2 = 209$). Čak 63,6% ispitanika ocijenilo je da je u potpunosti zadovoljno romantičnom vezom, 32,3% ispitanika uglavnom je zadovoljno, 2,7% ispitanika označilo je da srednju vrijednost na skali. Nadalje 0,5% uglavnom nije zadovoljno, a 0,9% uopće nije zadovoljno romantičnom vezom.

Slika 2. Distribucija ispitanika po godinama studija

6.4.2. Mjerni instrument

Za potrebe ovog istraživanja korišten je Desire for children questionnaire (Rholes, W. R., Simpson, J. A., Blakely, B. S., Lanigan, L., & Allen, E. A., 1997) koji se sastoji od 12 čestica. Ispitanici su trebali na skali Likertova tipa od sedam stupnjeva (1 – izrazito se ne slažem, 2 – uglavnom se ne slažem, 3 – donekle se ne slažem, 4 – neutralno, 5 – donekle se slažem, 6 – uglavnom se slažem, 7 – izrazito se slažem) procijeniti u kojoj mjeri se slažu s navedenom tvrdnjom. Skala želje za roditeljstvom pokazala je visoku pouzdanost s koeficijentom Cronbach-alpha = 0,89.

Korišteni upitnik preveden je s engleskog jezika na sljedeći način:

1. Znam da bi bio/bila vrlo uzrujan/uzrujana i razočaran/razočarana ako moj bračni partner i ja ne bismo mogli imati djece.
2. Imam izrazitu želju da postanem roditelj.
3. Htio/htjela bih imati samo jedno dijete.
4. Nisam siguran/sigurna želim li imati dijete.
5. Bio/bila bih dovoljno sretan/sretna i bez djeteta.

6. Ako moj bračni partner i ja ne bismo mogli imati dijete sigurno bih pokušao/pokušala posvojiti.
7. Nikad ne bih mogao/mogla biti u braku s nekime tko se oštro protivi roditeljstvu.
8. Bez djeteta osjećao/osjećala bih se neispunjeno.
9. Želim veliku obitelj.
10. Za mene je obitelj iznimno važna.
11. Nekada mislim da želim imati dijete, a nekada mislim da ne želim imati dijete.
12. Nisam puno razmišljao/la o tome želim li imati dijete ili ne tako da nemam jasno izražen stav o tome.

6.4.3. Postupak

Istraživanje je bilo provedeno u on-line obliku tijekom travnja 2022. godine. Kao alat za izradu upitnika korišten je Google Forms, a samo ispunjavanju upitnika trajalo je dvije minute. Upitnik je podijeljen putem društvenih mreža (Facebook, Whatsapp) uz pisane upute. Istraživanje je u potpunosti bilo anonimno i dobrovoljno. Rezultati nigdje nisu bili povezani s imenom i prezimenom sudionika.

6.5. Rezultati

Za faktorsku analizu glavnih komponenata zadovoljeni su uvjeti značajnim Bartlettovim testom sfericiteta $\chi^2(66)=2477,743$, $p < ,001$ i mjerom prigodnosti uzorka $KMO=,90$, a pokazala je postojanje jednog faktora koji objašnjava 47,31% zajedničke varijance čestica.

Aritmetička sredina želje za roditeljstvom bila je 60,76 uz standardnu devijaciju 15,578, a rezultat se kretao između 18 i 84. Teorijski raspon skale se kretao od 7 do 84.

Da bi se provjerila prva hipoteza, razlika u želji za roditeljstvom između muškaraca i žena, proveo se Studentov t-test. Muških sudionika bilo je 108 u uzorku te je aritmetička sredina rezultata na skali želje za roditeljstvom bila 60,32 ($SD=15,592$), dok je ženskih sudionica bilo 310 te je aritmetička sredina rezultata na skali želje za roditeljstvom kod njih bila 60,91 ($SD=15,595$). Studentov t-test je pokazao neznačajnu razliku između njihovih

aritmetičkih sredina ($t(416)=0,334$, $p=,748$). Drugim riječima, nije pronađena razlika između muškaraca i žena u njihovoj želji za roditeljstvom.

Tablica 1. *Korelacijski koeficijenti između želje za roditeljstvom, zadovoljstvom vezom, duljinom veze, dobi, godine studija, spolom sudionika i bivanja u romantičnoj vezi.*

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
(1) ŽZR	1						
(2) Zadovoljstvo vezom	0,12	1					
(3) Duljina veze	0,03	0,13	1				
(4) Dob	-,05	0,08	,39**	1			
(5) Godina studija	-,05	0,07	,28**	,74**	1		
(6) Spol	-,02	-,07*	-,11	-,01	-,05	1	
(7) Romantična veza	-,12*	-,42**	-,06	-,11*	-,10	,11*	1

Napomena: ŽZR – Želja za roditeljstvom, * $p<,05$, ** $p<,01$

U tablici 1. prikazani su rezultati korelacijske analize koja je provedena kako bi se dao odgovor na druga dva problema. Suprotno trećoj hipotezi pokazalo se da želja za roditeljstvom nije povezana ni sa zadovoljstvom ni duljinom romantične veze, niti dobi, niti godinom studija, a kao što je već prethodno t-testom utvrđeno, niti spolom. No, dobivena je mala povezanost željom za roditeljstvom i romantičnom vezom i to na način da osobe koje su u romantičnoj vezi imaju i veću želju za roditeljstvom. Da bi se dodatno provjerila veličina razlike proveo se još jedan t-test razlika u razini želje za roditeljstvom između sudionika koji jesu i onih koji nisu u vezi. Razlika u aritmetičkim sredinama razine želje za roditeljstvom između onih koji jesu i koji nisu u vezi iznosila je 3,703, a t-test je pokazao da je ona značajna ($t(416)=2,445$, $p<0,05$). Takav rezultat govori isto što i korelacijski koeficijent, to jest da osobe u vezi imaju veću želju za roditeljstvom od onih koji nisu u vezi.

6.6. Rasprava

Za početak, valja uzeti u obzir razliku između želje i motivacije. Motivacija, kako stoji navedeno u mrežnom izdanju Hrvatske enciklopedije (2021), predstavlja „*psihički proces koji nas potiče na mentalne ili tjelesne aktivnosti, i »iznutra« djeluje na naše ponašanje. Motivacija je u psihologiji zamijenila nekadašnji pojam »volje«, koji se ubraja u »psihologiju moći« (»moć govora«, »moć volje« i sl.). I čuvstva (emocije) nas potiču na aktivnosti pa suvremeni psiholozi ne postavljaju granicu između motivacije i emocija.*“ S druge strane želja je na mrežnim stranicama Hrvatskog jezičnog portala definirana kao potreba za nečim, prohtjev, težnja za ostvarenjem nečega, čežnja ili žudnja. U sklopu ranijih istraživanja te navedenih analiza istraživanja autori su se bavili motivacijom te različitim aspektima

motivacije dok je u provedenom istraživanju naglasak bio stavljen na studentske stavove odnosno njihovu želju. Ranija istraživanja pokazala su da motivacija za roditeljstvo ovisi o spolu, dobi, ali i o razvoju karijere te zadovoljstvu bračnim/partnerskim odnosima te su iz tog razloga izvedene hipoteze.

Ovim istraživanjem odbacuje se H1 prema kojoj se očekivalo da će žene u većoj mjeri pokazati želju za roditeljstvom. Žene više nisu samo kućanice te im prvotna briga nije da imaju djecu već da se ostvare unutar svoje karijere. Brojna istraživanja (Berk, 2008; Akrap, 2011; Potočnik, 2017) ukazuju na činjenicu da će se žene visokog statusa, sa zahtjevnim karijerama kasnije, ali i rjeđe odlučiti na roditeljstvo, stoga ne čudi odbacivanje H1 s obzirom da su muškarci i žene, odnosno studenti i studentice u postmodernom društvu više usmjereni na karijeru i financijsku stabilnost.

Nadalje, analizom podataka odbacuje se i H2 prema kojoj se očekivalo da će stariji ispitanici iskazati jasniju želju za imanjem djeteta. Istraživanja (Lacković-Grgin, 2012; Petani i Babačić, 2010) pokazuju da motivacija uvelike ovisi o dobi sudionika, ali da je ona često, upravo zbog toga, podložna promjenama. Dobna struktura ispitanika koji su sudjelovali u ovome istraživanju kretala se između 19 i 28 godina. Prema Eriksonovoj psihosocijalnoj teoriji ličnosti razdoblje od 20 do 25 godina podrazumijeva krizu intimnost ili izolacije tijekom kojeg pojedinac razmišlja o uspostavljanju trajnih i dubokih intimnih odnosa (Erikson, 2008). Razdoblje od 25 do 65 jest kriza plodnosti ili stagnacije koju karakterizira pitanje stvaralaštva, stvaranja potomstva i duhovnih proizvoda (Erikson, 2008). Promatrajući navedene faze očekivano je da će hipoteza biti potvrđena, a sukladno rezultatu potrebno je provesti daljnja istraživanja s ovim ciljem, iako dobne granice nisu čvrsto određene Eriksonovim krizama jer su mladi osim preokupacije identitetom i intimnošću pod velikim pritiskom zbog ostvarenja karijere i osiguravanju ekonomske sigurnosti (Petani i Babačić, 2020) te se radi toga i odgađa ulazak u odraslu dob odnosno kasnije započinje kriza plodnosti i stagnacije. Većina autora koji su proučavali generativnost slažu se da je ona karakteristika odrasle dobi (Lacković-Grgin i sur., 2002) jer mladi ljudi obično nisu značajno niti psihološki niti ponašajno uključeni u oblikovanje ostavštine koja će ih nadživjeti (Petani i Babačić, 2020).

Jedan od ciljeva ovog istraživanja bio je utvrditi povezanost između želje za roditeljstvom i zadovoljstva partnerskim odnosom stoga je i formulirana treća hipoteza koja putem ovog istraživanja nije u potpunosti potvrđena, odnosno putem upitnika nije se uspjelo utvrditi da

želja za imanjem djeteta ovisi o zadovoljstvu romantičnom vezom, no pokazalo se da postoji povezanost između želje za roditeljstvom studenata i studentica koji jesu u romantičnoj vezi odnosno onih koji nisu u romantičnoj vezi. Posljednju hipotezu prihvatit ćemo djelomično s obzirom na navedeno.

Povijesno gledano, suvremeni adolescenti ostaju mladima dulje nego ikada prije, promatrano kroz prizmu produženog trajanja obrazovanja i ekonomske ovisnosti (Gadlin, 1978). Već smo ranije naveli kako su odgoj i roditeljstvo, a time i samo odrastanje, pod utjecajem stalnih društvenih promjena, posebice kada govorimo o odrastanju u 21.stoljeću – helikopter roditeljstvo, kasnije odvajanje od roditelja/roditeljskog doma, odgađanje ulaska u brak, naglasak na ostvarenju unutar karijere, osiguravanje financijske stabilnosti te individualizacija samo su neke od temeljnih karakteristika iz čijih perspektiva je nužno sagledati rezultate provedenog istraživanja.

7. ZAKLJUČAK

Roditeljstvo i motivacija za roditeljstvo teme su o kojima ljudi teže progovaraju jer su intimne i ovise o brojnim čimbenicima. Zbog navedenih razloga nije ih jednostavno ni ispitati. Roditeljstvo je, s jedne strane, zajedničko svim društvima i kulturama, a s druge strane ono je i individualni doživljaj pojedinca koji sa sobom nosi brojne pozitivne i negativne posljedice.

Proučavanjem ranijih istraživanja izvedene su tri hipoteze za potrebe ovog istraživanja. Prva je da će žene u većoj mjeri pokazati želju za roditeljstvom, druga je da će stariji ispitanici pokazati veću razinu želje za roditeljstvom te posljednja da će zadovoljstvo romantičnom vezom utjecati na razinu želje za roditeljstvom. Niti jedna od hipoteza nije potvrđena, no istraživanje je pokazalo da oni koji jesu u romantičnoj vezi pokazuju veću želju za roditeljstvom naspram onih koji nisu u romantičnoj vezi. Navedeni podaci iznenađuju s obzirom da su prijašnja istraživanja uspjela potvrditi iste ili slične hipoteze te s obzirom da brojna literatura ukazuje kako motivacija i želja za roditeljstvom ovise i o spolu i o dobi, ali i o zadovoljstvu romantičnom vezom odnosno partnerskim odnosom. S druge strane, uslijed brojnih društvenih promjena koje utječu na obitelj, roditeljstvo, odgajanje i djecu, prati se trend sve kasnijeg odlučivanja kako na brak tako i na roditeljstvo odnosno imanje djece, žene su sve više usredotočene na karijeru, uspjeh u poslovnom životu i financijsku neovisnost. Imanje djece, zbog produženog perioda školovanja, zaposlenja, stjecanja financijske stabilnosti, kako kod žena tako i kod muškaraca jest odgođeno na sve kasnija razdoblja u životu.

S obzirom na položaj djeteta u društvu, nove trendove u odgoju, nove medije koji okružuju djecu te bezbroj toga što je novo, u budućnosti će biti zanimljivo promatrati kako se i dalje obiteljska struktura mijenja te kako roditeljstvo, odlučivanje na roditeljstvo, ali i odrastanje poprima neke nove oblike.

8. LITERATURA

- Akrap, A., Čipin, I. (2006). *Socijalni sterilitet u Hrvatskoj – zašto smo neoženjeni i neudane*. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
- Akrap, A. (2011). Sektor zaposlenosti žena i fertilitet u Hrvatskoj. *Društvena istraživanja Zagreb*, 1(111), 3-23.
- Allan, T. (2005). *Stari Rim*. Zagreb: Liber Novus.
- Aračić, P., Baloban, J. i Nikodem, K. (2019). Važnost braka i obitelji u hrvatskom društvu od 1999. do 2017. godine. *Bogoslovska smotra*, 89(2), 331-353. <https://hrcak.srce.hr/223156>
- Bašić, S. (2012). Kriza djetinjstva. *Dijete, vrtić, obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece najmenjen stručnjacima i roditeljima*, 18(67), 10-12. <https://hrcak.srce.hr/124014>
- Bandalović, G. (2017). Stavovi mladih o kohabitaciji. *Revija za socijalnu politiku*, 24(1), 45-70. <https://doi.org/10.3935/rsp.v24i1.1362>
- Bartolac, A. (2013). Stavovi studenata o kohabitaciji i braku. *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*, 22(2), 107-131. <https://hrcak.srce.hr/114867>
- Beck, U. (2001). *Rizično društvo*. Beograd: Filip Višnjić.
- Beck, U., Beck-Gersheim, E. (2002). *Individualization, Institutionalized individualism and its social and political consequences*. London: Sage.
- Berk, L. E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Naklada Slap.
- Bernardes, J. (1997). *Family Studies. An Introduction*. London: Routledge
- Boneta, Ž. i Mrakovčić, M. (2021). Studentski stavovi o braku, kohabitaciji i tranziciji u brak. *Revija za socijalnu politiku*, 28(2), 205-224. <https://doi.org/10.3935/rsp.v28i2.1745>
- Bouillet, D. (2014). Neki aspekti obiteljskog života studenata. U Ilišin (Ur.), *Sociološki portret hrvatskih studenata* (str. 30-55). Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
- Brajsa, P. (1995). *Očevi, gdje ste?* Zagreb: Školske novine.
- Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing.

- Daly, M. (2008). *Roditeljstvo u suvremenoj Europi: pozitivan pristup*. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
- Dencik, L. (1989). Growing Up in the Post-Modern Age: On the Child's situation in the Modern Family and on the Position of the Family in the Modern Welfare State. *Acta Sociologica*, 32(2), 155-180.
- Dyer, S.J. (2007). The Value of Children in African Countries – Insights from studies on infertility. *Journal of Psychosomatic Obstetrics and Gynecology*, 28(2), 69-77.
- Erdeš Babić, N. (2022). Suvremeni koncept obitelji i djetinjstva. U Sablić, M., Žižanović, S., Mirosavljević, A. (Ur.) *Kultura suvremene škole. Zbornik radova prvog znanstvenog kolokvija Poslijediplomskog sveučilišnog studija Pedagogija i kultura suvremene škole*, (str. 63-76). Osijek: Filozofski fakultet.
- Erikson, E. H. (2008). *Identitet i životni ciklus*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Gadlin, H. (1978). Child Discipline and the Pursuit of Self: An Historical Interpretation. U Reese, H.W., Lipsitt, L.P. (Ur.) *Advances in Child Development and Behavior* (str. 231-261). New York: Academic Press.
- Galić, B. (2011). Žene i rad u suvremenom društvu – značaj orodnjenog rada. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 49(1), 25-48. <https://hrcak.srce.hr/clanak/106713>
- Gelo, J., Akrap, A., Čipin, I. (2005). *Temeljne značajke demografskog razvoja Hrvatske: Bilanca 20.stoljeća*. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
- Giddens, A. (1999). *Treći put – Obnova socijaldemokracije*. Zagreb: Politička kultura.
- Hameršak, M. (2004). Desetljeća Ariesove povijesti djetinjstva. *Časopis za suvremenu povijest*, 36(3), 1061-1078. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=227125>
- Haralambos, M., Holborn, M. (2002). *Sociologija – teme i perspektive*. Zagreb: Golden marketing.
- Honore, C. (2009). *Pod pritiskom: spašavanje djece od kulture hiperroditeljstva*. Zagreb: Algoritam.
- Kreyenfeld M. i Konietzka D. (2017). *Childlessness in Europe: Contexts, Causes, and Consequences*. Springer Nature.

- Lacković-Grgin, K., Vitez, S. (1997). Predikcija Rabinovih kategorija motivacije za roditeljstvo. *Radovi, FPSP*, 36(13), 43-62.
- Lacković-Grgin, K. (2010). Doživljaj i praksa roditeljstva u različitim životnim razdobljima. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 20(4 (114)), 1063-1083. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=64905>
- Ljubetić, M. (2011). Filozofija roditeljstva – obiteljsko ili društveno pitanje?. *Pedagogijska istraživanja*, 8(2), 283-295. <https://hrcak.srce.hr/clanak/172479>
- Maleš, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. *Dijete, vrtić, obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 18(67), 13-15. <https://hrcak.srce.hr/file/183112>
- Marković, J. (2007). Alan Prout, Future of Childhood. Toward the Interdisciplinary Study of Children, Routledge, London-New York 2005. *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, 44(2), 286-287. <http://hrcak.srce.hr/file>
- Milić, A. (2007). *Sociologija porodice: kritika i izazovi*. Beograd: Čigoja Štampa.
- Mirowsky, J., K. Ross. (2003). *Education, Social Status, and Health*. N.Y.: Aldine De Gruyter.
- Morgan, S. P., Berkowitz King, R. (2001). Why have Children in the 21st Century? Biological Predisposition, Social Coercion, Rational Choiche. *European Journal of Population*, 17(1), 3-20.
- Nikodem, K., Aračić, P. (2005). *Obitelj u transformaciji*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Pahljna, C. (2018). Suvremeno djetinjstvo u svjetlu logopedagogije. *Napredak: časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 159(3), 309-324. <https://hrcak.srce.hr/file/325941>
- Petani, R., Babačić, A. (2010). Motivacija za roditeljstvo kod studenata Sveučilišta u Zadru. *Acta Iandertina*, 7(1), 79-97. <https://hrcak.srce.hr/190080>
- Potočnik, D. (2017). Obiteljske okolnosti mladih. U Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V. (Ur). *Generacija osujećenih* (str. 31-73). Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
- Raboteg-Šarić, Z., Pećnik, N., Josipović, V. (2003). *Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.

- Rholes, W. R., Simpson, J. A., Blakely, B. S., Lanigan, L., & Allen, E. A. (1997). Adult attachment styles, the desire to have children, and working models of parenthood. *Journal of Personality*, 65(2), 357-385.
- Reić-Ercegovac, I., Kardum (2012). Stavovi prema braku i motivacija za roditeljstvo kod studenata. *Počeci: časopis bogoslova Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja*, 10(1), 60-63. <https://hrcak.srce.hr/152965>
- Reić-Ercegovac, I., Penezić, Z. (2012). Subjektivna dobrobit bračnih partnera prilikom tranzicije u roditeljstvo. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 21(2 (116)), 341-361. <https://hrcak.srce.hr/file/125904>
- Schaie, K. W., Willis, S. L. (2001). *Psihologija odrasle dobi i starenja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Sekulić, D. (2001). Vrijednosno-ideološke orijentacije kao predznak i posljedica društvenih promjena. *Politička misao: časopis za politologiju*, 48(3), 35-64. <https://hrcak.srce.hr/74099>
- Šagud, M. (2014). Contemporary Childhood and Institutional Context. *Croatian Journal of Education*, 17(1), 265-274. <https://hrcak.srce.hr/clanak/202842>
- Tomanović, S., Stanojević, D., Ljubičić, M. (2016). *Postajanje roditeljem u Srbiji*. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet.
- Vasta, R., Hait, M. M. i Miller S. A. (1998). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Zagorac, I. (2006). Igra kao cjeloživotna aktivnost. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*, 13(1), 69-80. <http://www.hrfd.hr/documents/zagorac-23-2006-pdf.pdf>
- Županov, J. (1995). *Poslije potopa*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Wagner Jakab, A. (2008). Obitelj – sustav dinamičnih odnosa u interakciji. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 44(2), 119-128. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=812546>
- Young, B. (2009). *Family life in the age of Shakespeare*. London: Greenwood press.
- Wise, S. (2003). *Family structure, child outcomes and environmental mediators; an overview of the Developement in Diverse Families Study*. Australian Institute of Family Studies.

Mrežne stranice

motivacija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 24. 6. 2022.

<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42115>

želja. Hrvatski jezični portal. Pristupljeno 24. 6. 2022.

https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f15iUBl6&keyword=%C5%BEelja

9. PRILOG

Desire to Have Children Questionnaire

Instructions:

Rate the following items on a 7-point scale: 1= I strongly disagree; 4 = neutral; 7 = I strongly agree.

1. I know I would have been very upset and disappointed if my spouse and I were unable to have children.
2. I have a strong desire to have children.
3. I would like to have only one child. (Reverse)
4. I am not sure I want to have children. (Reverse)
5. I could be quite happy without having children. (Reverse)
6. If my spouse and I could not have children, I definitely would have tried to adopt.
7. I could never have married someone who was strongly against having children.
8. Without children, I would feel unfilled.
9. I want a big family.
10. To me, family life is very important.
11. Sometimes I think that I want children, sometimes I think that I do not. (Reverse)
12. I really have not thought much about whether I want to have children, and I do not have a strong attitude either way. (Reverse)

Preuzeto od Rhoads, W. R. i sur. (1997)